

มาตรการทางกฎหมายในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติด: ศึกษากรณี ทัณฑสถานบำบัดพิเศษหญิงจังหวัดปทุมธานี

พชรา เจนรักสุขุม*

รองศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณิษฐ์**

บทคัดย่อ

มาตรการทางกฎหมายในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติด : ศึกษากรณีทัณฑสถานบำบัดพิเศษหญิงจังหวัดปทุมธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและการบัญญัติมาตรการทางกฎหมายในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดของต่างประเทศ เพื่อการปรับใช้กับการบำบัดยาเสพติดแก่ผู้ต้องขังในทัณฑสถานบำบัดพิเศษหญิงจังหวัดปทุมธานี อันเป็นแนวทางในการบัญญัติกฎหมายเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังในประเทศไทย โดยการศึกษาจากกฎหมายต่างประเทศ ตำราวิชาการทั้งของไทยและต่างประเทศ และการปฏิบัติงานด้านการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดของทัณฑสถานบำบัดพิเศษหญิงจังหวัดปทุมธานี

ผลจากการศึกษาพบว่า ประเทศอังกฤษ ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และประเทศญี่ปุ่น มีการบัญญัติกฎหมายเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดอย่างเป็นรูปธรรม และให้โอกาสผู้ต้องขังทุกคนเข้ารับการบำบัดฟื้นฟู มาตรฐานการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดทุกเรือนจำของประเทศดังกล่าวจึงเท่าเทียมกัน ส่วนทัณฑสถานบำบัดพิเศษหญิงจังหวัดปทุมธานี มีการจัดการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดตามนโยบายของกรมราชทัณฑ์ และจำกัดโอกาสในการบำบัดให้แก่ผู้ต้องขังที่มีคุณสมบัติครบตามที่ เรือนจำกำหนด ซึ่งผู้ต้องขังที่ขาดคุณสมบัติและผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดในเรือนจำแห่งอื่นจะไม่ได้รับโอกาสในการแก้ไขฟื้นฟู ดังนั้นจึงเห็นควรให้มีการบัญญัติระเบียบของกรมราชทัณฑ์เพื่อให้การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดกระจายไปสู่เรือนจำแห่งอื่นและมีมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศต่อไป

ABSTRACT

Legislative measures for Rehabilitation of drug addicted prisoners: A case study of Pathumthani Correctional Institution for female drug addicts. The purpose of this thesis is to

*นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

**ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

study improvement concepts, theories, rehabilitating of drug addicted prisoner practices in Pathumthani Correctional Institution for female drug addicts, laws and guidelines about legislation in rehabilitation of drug addicted prisoners in Thailand.

From the study, there are legislations in rehabilitation of drug addicted prisoner in England, Germany and Japan. The standard, for drug addicted prisoners' rehabilitation in prisons, is equal. All of drug addicted prisoners in these countries are allowed to go through rehabilitation process. On the contrary, rehabilitation for drug addicted prisoners in Pathumthani Correctional Institution for female drug addicts uses the policy from the Department of Corrections which restricts prisoners and has conditional requirements. Neither prisoners who are disqualified nor prisoners from other prisons lack of opportunities to rehabilitate. For rehabilitation of this specific type of prisoners to be effective, enforcement of drug addicted prisoners' must be implemented throughout Thailand as well as there needing to be a standardized correctional order.

1. บทนำ

การดำเนินนโยบายยาเสพติดของประเทศต่างๆที่ผ่านมาเป็นการมุ่งเน้นเพื่อปราบปรามยาเสพติดอย่างรุนแรงโดยมองว่ายาเสพติดคือภัยร้ายที่คุกคามประเทศชาติ แท้ที่จริงแล้วมีหลักฐานจำนวนไม่น้อยที่แสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวในการดำเนินนโยบายดังกล่าว เนื่องจากไม่สามารถแก้ปัญหาเสพติดได้อย่างเด็ดขาดซ้ำยังเป็นการก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมและสุขภาพแก่ประชาชน ซึ่งแท้ที่จริงแล้วปัญหาเสพติดดังกล่าวมีทั้งปัญหาที่มาจากยาเสพติด เช่น การติดยาเสพติดเกินขนาด และปัญหาการดำเนินนโยบายยาเสพติด เช่น อาชญากรรมที่มาพร้อมกับการค้ายาเสพติด โดยการจัดการกับปัญหาทั้งสองลักษณะมีความแตกต่างกัน หากเรามุ่งที่จะใช้กฎหมายลงโทษเพียงอย่างเดียวอาจไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคม

บุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับยาเสพติดนั้นแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มประเภทด้วยกัน คือ กลุ่มผู้ขายยาเสพติดเพื่อความหย่อนใจหรือใช้บางโอกาส กลุ่มผู้อยู่ในภาวะพึ่งพายาเสพติด กลุ่มผู้ค้ายาเสพติดระดับล่าง และองค์กรค้ายาเสพติดร้ายแรง¹ การบัญญัติกฎหมายเพื่อลงโทษแก่บุคคลทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดจะเป็นการลงโทษที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม เนื่องจากยาเสพติดบางชนิด เช่น เมทแอมเฟตามีน ไม่ได้ก่อให้เกิดอันตรายโดยตรงต่อบุคคลรอบข้าง การบัญญัติกฎหมาย

¹หน่วยงานความร่วมมือด้านนโยบายยาเสพติดระหว่างประเทศ (International Drug Policy Consortium (IDPC)). (2557). *คู่มือนโยบายยาเสพติด*. แปลโดย สำนักกิจการในพระดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา. หน้า 133-136.

ด้านยาเสพติดจึงควรมุ่งเน้นไปทางส่งเสริมสุขภาพแก่ผู้ติดยาเสพติดมากกว่าการปราบปรามผู้ใช้ยาเสพติดอันจะเป็นการบรรลุวัตถุประสงค์แห่งกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือบังคับควบคุมคนให้อยู่ในความสงบเรียบร้อยและหยั่งถึงความจริงแห่งธรรมชาติมนุษย์ซึ่งประเทศโปรตุเกสได้พัฒนากฎหมายด้านยาเสพติดที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในขณะนี้ นั่นคือการยกเลิกความผิดอาญามียาเสพติดควบคุมไว้ในครอบครองสำหรับการใช้ส่วนบุคคลและเปลี่ยนความผิดดังกล่าวเป็นความผิดทางปกครอง โดยคำนึงถึงสุขภาพของผู้ติดยาเสพติดเป็นหลัก แต่การลักลอบค้ายาเสพติดยังคงเป็นความผิดอาญาอยู่ การยกเลิกความผิดดังกล่าวทำให้จำนวนผู้กระทำความผิดที่ถูกตัดสินคดีและปริมาณความแออัดในเรือนจำลดลงอย่างเห็นได้ชัด

ปัจจุบันยาเสพติดได้แพร่กระจายเป็นวงกว้างไปทั่วทั้งประเทศไทยเนื่องมาจากการมุ่งเน้นปราบปรามยาเสพติด โดยกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดทุกกลุ่มเข้าสู่เรือนจำ อันทำให้จำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำของประเทศไทยสูงจนกระทบต่อคุณภาพชีวิตผู้ต้องขัง อย่างไรก็ตามกลุ่มผู้อยู่ในภาวะพึ่งพายาเสพติดและกลุ่มผู้ค้ายาเสพติดรายย่อย มีแนวโน้มที่อาจก่ออันตรายให้แก่ผู้อื่นได้ ทำให้ประชาชนในสังคมมีความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เนื่องจากประเทศไทยยังมีกฎหมายบัญญัติให้บุคคลเหล่านี้มีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดอยู่ เมื่อมีการดำเนินการตามกฎหมายกับกลุ่มบุคคลเหล่านี้จนถูกส่งตัวเข้าสู่เรือนจำแล้ว บุคคลที่ยังมีอาการติดยาเสพติดก็ถูกลงโทษตามกฎหมายโดยไม่ได้มีการบำบัดฟื้นฟูอย่างใด ดังนั้นเมื่อผู้ต้องขังได้รับโทษตามกฎหมายครบถ้วนแล้วก็จะได้รับการปล่อยตัวกลับสู่สังคมโดยที่ผู้นั้นยังเป็นบุคคลที่มีพฤติกรรมพึ่งพายาเสพติดอยู่เช่นเดิม เมื่อกลับเข้าสู่สังคมบุคคลนั้นย่อมกลับไปดำเนินวิถีชีวิตเช่นก่อนถูกลงโทษ บุคคลผู้นั้นอาจถูกชักจูงโดยสภาพแวดล้อมให้กลับไปประกอบอาชญากรรมได้โดยง่าย ทำให้สังคมเกิดความไม่สงบสุขและปลอดภัยขึ้นอีก หากบุคคลดังกล่าวถูกจับกุมเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอีกจนได้รับการปล่อยตัวต่อไป ก็จะเป็นวงจรในการก่ออาชญากรรมอย่างไม่จบสิ้น สังคมไม่มีความสุขที่แท้จริง

ในประเทศไทยผู้ต้องขังจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดสูงถึงร้อยละ 70 จากผู้ต้องขังทั้งหมดในเรือนจำตามสถิติของกรมราชทัณฑ์⁴ โดยไม่มีการจัดเก็บสถิติผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดอย่างแน่ชัด อย่างไรก็ตามการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดนั้นมีความจำเป็นอย่างมาก

²พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2546). *สลายความขัดแย้ง นิติศาสตร์-รัฐศาสตร์-เศรษฐศาสตร์ แนวพุทธ*. หน้า 88-89.

³หน่วยงานความร่วมมือด้านนโยบายยาเสพติดระหว่างประเทศ (International Drug Policy Consortium (IDPC)). เล่มเดิม. หน้า178-179.

⁴สถิติจำนวนผู้ต้องขังในระหว่างปี พ.ศ. 2555-2559 กองแผนการ กรมราชทัณฑ์.

เนื่องจากจำนวนการกระทำความคิดเกี่ยวกับยาเสพติดมีสูงย่อมชี้ให้เห็นว่ามีผู้เกี่ยวข้องทั้งในลักษณะผู้เสพ ผู้เสพและเป็นผู้ค้ารายย่อย ไปจนถึงผู้ค้ารายใหญ่ ผู้ผลิต รวมทั้งผู้ก่ออาชญากรรมอื่นที่เป็นผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดร่วมด้วย การบัญญัติกฎหมายเพื่อการบำบัดยาเสพติดในเรือนจำจะเป็นเครื่องมืออันหนึ่งที่ทำให้การลงโทษเป็นไปตามหลักวิชาการเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง ทำให้ผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำได้ใช้เวลาในระหว่างจำคุกเพื่อการปรับปรุงตนเอง เตรียมความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจที่จะกลับมาเป็นพลเมืองที่เคารพกฎหมาย ผู้ต้องขังจะเพิ่มควมมีสติสัมปชัญญะที่จะไตร่ตรอง ยับยั้งชั่งใจตนเองก่อนที่จะตัดสินใจกระทำความผิดขึ้นอีกในอนาคต การลงโทษจำคุกจึงจะไม่เป็นการใช้ทรัพยากรของประเทศไปโดยเปล่าประโยชน์ที่เพียงต้องคุมขังและดูแลผู้ต้องขังจนกว่าจะครบกำหนดโทษหากแต่เป็นการก่อประโยชน์ที่สอดคล้องกับหลักการลงโทษที่กันผู้กระทำความผิดออกจากสังคมและให้บุคคลเหล่านั้นได้แก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมนิสัยของตนก่อนการกลับมาอยู่ร่วมกับประชาชนทั่วไปในสังคม

เมื่อกฎหมายของประเทศไทยยังขาดบทบัญญัติที่กำหนดถึงการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดในเรือนจำอันสำคัญ ที่จะทำให้สามารถลดปริมาณผู้กระทำความผิดซ้ำภายหลังจากรับการปล่อยตัวพ้นโทษจำคุก นอกจากนี้บทบัญญัติดังกล่าวยังเป็นบทบัญญัติที่ดูแลสุขภาพกายและจิตใจของผู้ต้องขังให้มีความเข้มแข็งขึ้น เปลี่ยนจากพลเมืองอ่อนแอกลับสู่พลเมืองที่ดี ทำให้ประเทศมีศักยภาพในการพัฒนาเพิ่มขึ้นแล้ว บทบัญญัติเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูเช่นนี้จะทำให้ประเทศสามารถลดงบประมาณค่าใช้จ่ายของรัฐที่จะต้องใช้จ่ายไปในการดำเนินการดำเนินกระบวนการยุติธรรมและราชทัณฑ์เพื่อดูแลผู้กระทำความผิดด้วย ดังนั้นประเทศไทยจึงจำเป็นต้องศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดจากกฎหมายต่างประเทศที่กำหนดเป็นบทบัญญัติเพื่อการฟื้นฟูในประเทศไทย เนื่องจากหลายประเทศประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาเสพติด การลดปริมาณอาชญากรรม และการเพิ่มคุณภาพให้แก่ประชากรของตน อันเนื่องมาจากการศึกษาค้นคว้าและการบัญญัติกฎหมายเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูดังกล่าว

อย่างไรก็ตามแม้ประเทศไทยจะยังขาดบทบัญญัติทางกฎหมายเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติด แต่กรมราชทัณฑ์สังกัดกระทรวงยุติธรรม ได้มีการจัดตั้งศูนย์ชุมชนบำบัดกาญจนารักษ์ขึ้นในทัณฑสถานบำบัดพิเศษหญิงจังหวัดปทุมธานี โดยระบบการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดในชุมชนดังกล่าวดำเนินการตามแนวคิดและองค์ความรู้จากการบำบัดยาเสพติดแก่ผู้ต้องขังของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอิตาลีนำมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับลักษณะของผู้ต้องขังไทย ดังนั้นระบบการบำบัดยาเสพติดของศูนย์กาญจนารักษ์นี้จึงเป็นไปตามหลักการบำบัดยาเสพติดแก่ผู้ต้องขังในระดับสากล ซึ่งผู้ต้องขังที่ได้รับโอกาสเข้าสู่การบำบัดของศูนย์ดังกล่าวต้องมีเงื่อนไขคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้และมีการรับผู้เข้าอบรมจำนวนจำกัด นอกจากนี้ศูนย์การบำบัด

ยาเสพติดแก่ผู้ต้องขังตามแบบศูนย์กักขังได้เพิ่มจำนวนขึ้นเป็น 7 แห่งทั่วประเทศไทย โอกาสที่ผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดจะได้เข้ารับการบำบัดจากศูนย์การบำบัดในเรือนจำดังกล่าวยังคงมีอยู่อย่างจำกัดและไม่เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังเข้ารับการบำบัดทุกคน

หากประเทศไทยมีการบทบัญญัติเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดขึ้นใช้บังคับ ก็จะมีการผลักดันให้ประเทศไทยมีการจัดตั้งศูนย์การบำบัดยาเสพติดที่มีมาตรฐานสากลให้แก่ เรือนจำทุกแห่งทั่วประเทศได้ ผู้ต้องขังจะได้รับโอกาสเข้าสู่การบำบัดยาเสพติดมากขึ้นอันทำให้ ประเทศไทยสามารถลดปริมาณอาชญากรรมอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดซ้ำ สามารถลด ปัญหาคriminalแพร่ระบาดของยาเสพติดลงได้ เพิ่มประชากรที่มีคุณภาพให้แก่สังคม และที่สำคัญคือ ประเทศไทยจะสามารถลดการใช้จ่ายประมาณทางด้านกระบวนการยุติธรรมในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดซ้ำซึ่งมีเป็นจำนวนมากอันทำให้การพิจารณาคดีความล่าช้า และประเทศไทยจะ สามารถลดการใช้จ่ายประมาณทางราชทัณฑ์ทั้งการจ้างบุคลากรเจ้าหน้าที่เพิ่ม หรือการสร้างเรือนจำ เพิ่มเติม เนื่องจากลดจำนวนผู้ต้องขังลง รัฐก็จะสามารถนำงบประมาณในส่วนนี้ไปพัฒนาในด้าน ต่างๆที่จำเป็นต่อความก้าวหน้าของประเทศได้

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติด

การลงโทษผู้กระทำความผิดเป็นวิธีการควบคุมสังคม^๕ให้มีความสงบ เมื่อสมาชิกใน สังคมได้ประพฤติดนขัดต่อศีลธรรมหรือสิ่งที่กฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิด บุคคลนั้นย่อมต้อง ได้รับผลร้ายจากการกระทำนั้น การกำหนดบทลงโทษนี้เนื่องมาจากมีความเชื่อว่ามนุษย์ย่อมไม่ ต้องการให้ตนเองได้รับความทุกข์ยากลำบาก ดังนั้นการกำหนดโทษจากความผิดจึงทำให้สมาชิกใน สังคมเกรงกลัวว่าตนจะได้รับความลำบากหากละเมิดข้อกำหนดนั้น ซึ่งการลงโทษถือได้ว่าเป็น รูปแบบหนึ่งของการปกป้องสังคมโดยแบ่งออกเป็นการป้องกันทั่วไป คือการลงโทษการกระทำนั้น เพื่อให้ผู้กระทำความผิดทราบว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่สังคมไม่ต้องการเมื่อมีผู้ฝ่าฝืนกระทำลงไป ก็จะต้องได้รับโทษ และการป้องกันพิเศษ คือการลงโทษเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้กระทำความผิดสามารถ กลับมากระทำได้อีกโดยใช้มาตรการแก้ไขฟื้นฟูและการป้องกันต่างๆ^๖ โดยวัตถุประสงค์ของการ ลงโทษในอดีตแบ่งออกเป็น 4 ประการคือ

1. การแก้แค้นทดแทน (Retribution)

การลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนเป็นวัตถุประสงค์การลงโทษที่เก่าแก่ที่สุด ซึ่งมีมา ตั้งแต่มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน แต่เดิมนั้นการลงโทษแบบการแก้แค้นทดแทนเป็นการที่ฝ่าย

^๕อรรถพร ชูบำรุง. (2527). ทฤษฎีอาชญาวิทยา. หน้า 136.

^๖ธานี วรภัทร์ ก. (2557). หลักกฎหมายมาตรการบังคับทางอาญา. หน้า 55.

ผู้เสียหายกระทำกลับคืนแก่ผู้กระทำความผิด ซึ่งการกระทำนั้นอาจรุนแรง เกินขอบเขต หรือทารุณ โหดร้ายปราศจากมนุษยธรรม⁷กว่าสิ่งที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำลงไป ทั้งนี้เป็นเรื่องระหว่างเอกชน กระทำต่อตนเองไม่เกี่ยวข้องกับรัฐ โดยมี หลักที่ว่า “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” หรือ An eye for an eye, A teeth for a teeth ซึ่งปรากฏอยู่ในทฤษฎียูดา (Judai Doctrine)⁸

2. การข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence)

การลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้งเป็นการลงโทษเพื่อการคุ้มครองสังคมโดยป้องปรามไม่ให้ผู้กระทำความผิดกลับไปกระทำความผิดซ้ำเนื่องจากได้รับบทลงโทษจากการกระทำของตน นอกจากนี้สมาชิกอื่นในสังคมก็ไม่กล้ากระทำความผิดในลักษณะเดียวกันเพราะเห็นตัวอย่างที่ผู้กระทำความผิดได้รับการลงโทษ การลงโทษนั้นจึงเกิดประโยชน์ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด อรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism)¹⁰

3. การตัดความสามารถในการกระทำความผิด (Incapacitation)

การตัดความสามารถในการกระทำความผิดเป็นการทำให้ผู้กระทำความผิดหมดโอกาสที่จะกระทำความผิดได้อีกต่อไป¹¹ซึ่งอาจเป็นลักษณะตัดความสามารถอย่างถาวร เช่น การประหารชีวิต การฉีดสารเข้าอวัยวะให้ไม่สามารถใช้งานได้ ทำให้บุคคลกลุ่มนี้ไม่อาจกลับมากระทำความผิดได้อีก หรือการตัดความสามารถในการกระทำความผิดอย่างชั่วคราว ได้แก่ การลงโทษจำคุก อันเป็นการกักผู้กระทำความผิดออกจากสังคมช่วงระยะเวลาหนึ่ง เมื่อครบกำหนดบุคคลนั้นก็กลับเข้าสู่สังคมตามเดิม ซึ่งการตัดความสามารถในการกระทำความผิดนั้นมาจากความเชื่อที่ว่าสมาชิกในสังคมไม่ต้องการอยู่ร่วมกับผู้กระทำความผิด จึงต้องนำผู้กระทำความผิดออกไปจากสังคม¹²

4. การลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation)

การลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดมีจุดประสงค์หลักเพื่อการแก้ไขถึงสาเหตุที่ผู้กระทำความผิดได้ตัดสินใจที่จะกระทำความผิดซึ่งสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนอย่างมาก¹³ โดยวิธีการลงโทษชนิดนี้จะเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้กระทำความผิดนั้นกลับมากระทำความผิดซ้ำได้อีก เมื่อการลงโทษด้วยวิธีรุนแรงไม่อาจเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ที่กระทำความผิดได้ จึง

⁷ อัจฉริยา ชูตินันท์. (2555). *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา*. หน้า 130.

⁸ อรรถนพ ชูบำรุง. เล่มเดิม. หน้า 137.

⁹ อัจฉริยา ชูตินันท์. เล่มเดิม. หน้า 131.

¹⁰ ปกป้อง ศรีสนิท. (2559). *กฎหมายอาญาชั้นสูง*. หน้า 166.

¹¹ พงษ์ธร ธีญญศิริ. (2555). *อาชญาวิทยา*. หน้า 13.

¹² อัจฉริยา ชูตินันท์. เล่มเดิม. หน้า 132.

¹³ ปกป้อง ศรีสนิท. เล่มเดิม. หน้า 167.

ต้องหาสาเหตุและแก้ไขที่ต้นเหตุ นั้น ทั้งนี้การลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดจะต้องพิจารณาการลงโทษผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคลไปเพื่อความเหมาะสม¹⁴ เนื่องจากเหตุปัจจัยในการกระทำความผิดของแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกัน

ปัจจุบัน โลกเข้าสู่ยุคเสรีนิยมทำให้มีการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้กระทำความผิดมากขึ้น¹⁵ แนวคิดการบังคับโทษจึงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมโดยมุ่งมองการลงโทษผู้กระทำความผิดมีฐานะเป็น “กรรม” ของการถูกบังคับโทษเปลี่ยนมาเป็น “ประธาน” ของการบังคับโทษ และการที่ผู้กระทำความผิดไม่สามารถปฏิบัติตามกฎหมายที่บัญญัติไว้ได้ก็จะต้องมีการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมนั้นเพื่อให้มีระดับพฤติกรรมอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานของประชาชนในสังคม ดังนั้นวัตถุประสงค์ที่สำคัญของการลงโทษในปัจจุบันจึงมี 2 ประการคือ¹⁶

1. ผู้กระทำความผิดสามารถดำรงชีวิตในอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิดและมีความรับผิดชอบต่อสังคม

วัตถุประสงค์ของการลงโทษมุ่งเน้นที่การดำรงชีวิตในอนาคตของผู้กระทำความผิดโดยปราศจากการกระทำความผิดและมีความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคม เนื่องจากผู้กระทำความผิดเมื่อได้รับการลงโทษแล้วก็จะต้องได้รับการปล่อยตัวกลับสู่สังคมมาอยู่ร่วมกับประชาชนอีกครั้ง¹⁷ โดยการลงโทษผู้กระทำความผิดจะต้องกระทำอย่างเป็นภาวะวิสัยและต้องไม่ลงโทษเนื่องจากว่าได้มีการกระทำความผิดขึ้นเท่านั้น เพราะสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วไม่อาจแก้ไขให้กลับเป็นอย่างเดิมได้ แต่การลงโทษโดยคำนึงถึงอนาคตหรือการมองไปข้างหน้าเพื่อให้ทั้งผู้ที่กระทำความผิดเองและผู้รู้เห็นว่าผู้กระทำความผิดถูกลงโทษไม่กระทำความผิดขึ้นอีกเป็นสิ่งสำคัญ¹⁸

2. การลงโทษเพื่อเป็นการคุ้มครองสังคม

การลงโทษผู้กระทำความผิดมีจุดประสงค์ที่สำคัญเพื่อการคุ้มครองสังคม โดยการจำกัดเสรีภาพของผู้กระทำความผิดก็เพื่อนำบุคคลเหล่านั้นเข้าสู่การแก้ไขฟื้นฟูในรูปแบบต่างๆตามระยะเวลาที่เหมาะสมจากปัจจัยและสาเหตุที่ผู้กระทำความผิดมีลักษณะบกพร่องแต่ละรายไปเพื่อให้เป็นไปตามแผนการบังคับโทษ เมื่อครบกำหนดของการบังคับโทษและผู้กระทำความผิดได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้วจึงปล่อยบุคคลเหล่านั้นกลับคืนสู่สังคมอีกครั้ง¹⁹

¹⁴ อรรถพร ชูบำรุง. เล่มเดิม. หน้า 140.

¹⁵ ชานี วรภัทร์ ข. (2558) พิมพ์ครั้งที่ 3.กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก. หน้า 39.

¹⁶ แหล่งเดิม. หน้าเดิม.

¹⁷ ชานี วรภัทร์ ก. เล่มเดิม. หน้า 61.

¹⁸ แหล่งเดิม. หน้า 62. และ อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ. (2556). พิมพ์ครั้งที่ 3.ทฤษฎีอาญา. หน้า 17.

¹⁹ ชานี วรภัทร์ ข. เล่มเดิม. หน้า 41-42.

กล่าวโดยสรุปถึงหลักการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดนั้นคือ การลงโทษผู้กระทำความผิดที่มุ่งเน้นการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยการค้นหาสาเหตุที่ทำให้เกิดการกระทำความผิดขึ้นแล้วแก้ไขปัญหามาจากสาเหตุนั้นอย่างมีมนุษยธรรม เนื่องจากเชื่อว่าผู้กระทำความผิดไม่ได้มีเจตนาที่จะกระทำความผิดหากแต่เกิดจากปัจจัยแวดล้อม ผู้กระทำความผิดที่กระตุนให้บุคคลนั้นตัดสินใจกระทำลงไป ดังนั้นการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดจะทำให้ลดการกระทำความผิดซ้ำในสังคมลงได้ อันเป็นการป้องกันสังคมจากอาชญากรรม²⁰

3. วิเคราะห์มาตรการในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดในต่างประเทศกับทัณฑสถานบำบัดพิเศษหญิงจังหวัดปทุมธานี

1. การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดย่อมเป็นไปตามนโยบายการจัดการปัญหาเสพติดของแต่ละประเทศ ประเทศไทยมีนโยบายด้านยาเสพติดว่าผู้เสพคือผู้ป่วย ดังนั้นการแก้ปัญหาก็ต้องนำผู้ป่วยไปบำบัดรักษาและแก้ไขฟื้นฟูให้กลับมาเป็นสมาชิกของสังคมที่ไม่ต้องพึ่งพายาเสพติดได้ โดยการจำแนกการบำบัดรักษาผู้เสพยาออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสมัครใจเข้ารับการบำบัดด้วยตนเอง กลุ่มบังคับบำบัดเนื่องจากเป็นผู้กระทำความผิดจากการเสพยาเสพติด และกลุ่มต้องโทษซึ่งเป็นกลุ่มที่ยังขาดมาตรการทางกฎหมายที่จะรองรับการบำบัดยาเสพติดอย่างเป็นรูปธรรมอย่างไรก็ตามศูนย์กาญจนารักษ์ ทัณฑสถานบำบัดพิเศษหญิงจังหวัดปทุมธานี ได้มีการจัดการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติด แต่มีการจำกัดคุณสมบัติผู้ต้องขังที่จะเข้ารับการบำบัด ดังนั้นการแก้ไขฟื้นฟูดังกล่าวจึงยังไม่เปิดกว้างแก่ผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดทุกราย

ประเทศอังกฤษมีการกำหนดนโยบายการจัดการปัญหาเสพติดว่าเป็นไปเพื่อการควบคุมและป้องกันสังคม และการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังให้เป็นพลเมืองที่ดีอีกครั้งนั้นเป็นเป้าหมายลำดับรอง โดยอังกฤษให้อำนาจศาลออกคำสั่งลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดร่วมกับการรับการบำบัดยาเสพติดได้ หากผู้นั้นเป็นผู้ที่ต้องพึ่งพายาเสพติดและเต็มใจเข้ารับการบำบัด ดังนั้นการบำบัดยาเสพติดของผู้ต้องขังจึงเป็นการบำบัดโดยสมัครใจ

ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีกำหนดให้การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดเพื่อให้กลับเป็นบุคคลที่สามารถรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมได้ต่อไปในอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิดซ้ำอีก เป็นเป้าหมายหลักในการจัดการปัญหาเสพติดและมีเป้าหมายรอง คือเพื่อการคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัยจากการกระทำความผิด ดังนั้นการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดจึง

²⁰ อดิเทพ ชูบำรุง. เล่มเดิม. หน้า 140.

ได้รับการบัญญัติไว้เป็นกฎหมายในรัฐบัญญัติราชทัณฑ์ (The Prison Act) โดยการบำบัดยาเสพติด ในเรือนจำนั้นมีทั้งระบบสมัครใจและระบบบังคับบำบัดโดยศาล ซึ่งการออกคำสั่งบังคับบำบัด ดังกล่าวของศาลจะต้องคาดหมายได้ว่าการบำบัดยาเสพติดแก่ผู้ต้องขังนั้นจะประสบผลสำเร็จ

ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มุ่งเน้นการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังเป็นหลักเพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถปรับปรุงพฤติกรรมของตนให้ปฏิบัติตามกฎหมายและดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองโดยปราศจากการกระทำความผิดซ้ำ แต่นโยบายที่มีต่อการแก้ปัญหายาเสพติดทำให้การเอาใจใส่เพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดยังไม่ได้รับการพัฒนาเท่ากับการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังในด้านอื่น อย่างไรก็ตามญี่ปุ่นก็มีการบัญญัติกฎหมายเพื่อบำบัดยาเสพติดให้แก่ผู้ต้องขัง โดยถือเป็นระบบบังคับบำบัดที่หากเรือนจำตรวจพบสารเสพติดในร่างกายผู้ต้องขังรายใดผู้ต้องขังรายนั้นก็จะต้องถูกบังคับบำบัดทุกกรณี เพราะถือเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังที่ผู้ต้องขังไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

2. ประเทศไทยยังขาดการบัญญัติมาตรการทางกฎหมายในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดอย่างเป็นรูปธรรม มีเพียงนโยบายของกรมราชทัณฑ์เพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติด โดยเริ่มจากการตั้งศูนย์กาญจนารักษ์ขึ้นในทัณฑสถานบำบัดพิเศษหญิงจังหวัดปทุมธานี เป็นแห่งแรกและมีการขยายเพิ่มเติมไปยังเรือนจำอื่นอีก 7 แห่ง เรือนจำส่วนใหญ่จึงยังไม่มีจัดการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังให้แก่ผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติด ในขณะที่ประเทศอังกฤษ ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและประเทศญี่ปุ่นมีการบัญญัติมาตรการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดขึ้นเป็นกฎหมาย ทำให้ผู้ต้องขังในเรือนจำทุกแห่งได้รับโอกาสเข้ารับการแก้ไขฟื้นฟูอย่างเท่าเทียมกัน จึงก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ต้องขังที่จะได้ปรับปรุงพัฒนาตนเองในระหว่างต้องโทษจำคุก ซึ่งการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังดังกล่าวจะสัมพันธ์ต่อการลดปริมาณผู้ต้องขังที่กระทำความผิดซ้ำลงได้

3. การปฏิบัติงานด้านการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังในในทัณฑสถานบำบัดพิเศษหญิงจังหวัดปทุมธานีเป็นการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ของทัณฑสถานที่ผ่านมาผ่านการอบรมแล้ว โดยได้รับการสนับสนุนบุคลากรเพื่อให้ความรู้ด้านการแพทย์จากสถาบันธัญญารักษ์ และการสนับสนุนด้าน อาชีวบำบัดจากสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน ดังนั้นการดำเนินการฟื้นฟูผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดของทัณฑสถานดังกล่าวจึงอาศัยภาครัฐเป็นหลัก เช่นเดียวกับประเทศอังกฤษและประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ซึ่งแตกต่างจากประเทศญี่ปุ่นที่มีการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐและองค์กรเอกชนเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังร่วมกัน เนื่องจากประชาชนในประเทศญี่ปุ่นตระหนักถึงหน้าที่ของตนเองที่จะต้องรับผิดชอบต่อสังคม ดังนั้นการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคเอกชนเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังจึงได้รับการเปิดกว้างและสนับสนุนจากภาครัฐ ทำให้ประชาชนเข้าใจและยอมรับในปัญหาของผู้ต้องขัง พร้อมทั้งจะเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังกลับเข้าสู่สังคมได้โดยง่าย การแก้ไขฟื้นฟู

ผู้ต้องขังเพื่อป้องกันการกระทำความผิดซ้ำในประเทศญี่ปุ่นจึงควรเป็นแนวทางของประเทศไทยที่จะเปิดโอกาสและสนับสนุนให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อความเข้าใจอันดีต่อผู้ต้องขังเช่นกัน

4. ข้อเสนอแนะ

การดำเนินการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพในประเทศไทย ควรดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ออกระเบียบกรมราชทัณฑ์ที่เกี่ยวกับหลักเกณฑ์การบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดเพื่อการจัดตั้งโปรแกรมการบำบัดในเรือนจำแห่งอื่นทั่วประเทศ ทำให้ผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดในเรือนจำทั่วทั้งประเทศจะได้รับโอกาสการบำบัดฟื้นฟูอย่างเท่าเทียมกันและไม่ต้องถูกส่งไปยังเรือนจำอื่นเพื่อการบำบัดฟื้นฟูอีก โดยมีรายละเอียดคือ

1.1 การกำหนดคุณสมบัติของผู้ต้องขังที่เข้ารับการบำบัด จะต้องเปิด โอกาสให้ผู้ต้องขังเข้ารับการบำบัดยาเสพติดได้โดยไม่จำกัดอายุ ไม่จำกัดว่าเป็นผู้ต้องขังที่กระทำความผิดฐานใด เพียงแต่ผู้ต้องขังนั้นเป็นบุคคลผู้อยู่ในภาวะพึ่งพาอาศัย และแม้ว่าจะเป็นผู้ต้องขังที่เคยเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูตาม โปรแกรมของเรือนจำแล้ว หากผู้ต้องขังนั้นออกไปกระทำความผิดซ้ำจนถูกส่งตัวเข้าเรือนจำอีก ผู้ต้องขังก็ควรต้อง ได้รับ โอกาสเข้าบำบัดฟื้นฟูซ้ำโดยไม่ถูกจำกัดจำนวนครั้ง เนื่องจากการปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมผู้กระทำความผิดอาจไม่ประสบความสำเร็จได้จากการแก้ไขฟื้นฟูเพียงครั้งเดียว

1.2 กำหนดให้มีการวางแผนบังคับโทษแก่ผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดเป็นรายบุคคล เพื่อให้มีการกำหนดทิศทางในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังมีลักษณะที่เหมาะสมเฉพาะราย เนื่องจาก ปัจจุบันแม้เรือนจำจะมีการจำแนกผู้ต้องขังแต่การบำบัดยาเสพติดตาม โปรแกรมชุมชนบำบัดยังคงทำลักษณะแบบกลุ่มซึ่งทำให้ปัญหาส่วนตัวผู้ต้องขังบางประการจะไม่ได้รับการแก้ไขปรับปรุง

2. การติดตามดูแลและให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดที่ผ่านการอบรมตาม โปรแกรมแล้ว และภายหลังได้รับการปล่อยตัวพ้นโทษ (After Care) โดยจะต้องมีการแบ่งปันข้อมูลของผู้ต้องขังระหว่างเรือนจำและหน่วยปกครองของรัฐต่างๆทั่วประเทศ อันเป็นการติดตามการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังได้ทั่วประเทศไทย เพื่อให้ความช่วยเหลือในสิ่งที่ผู้ต้องขังที่พ้นโทษรายนั้น จำเป็นในการดำรงชีพควบคู่กับการสอดส่องพฤติกรรมผู้ต้องขังรายนั้นเพื่อป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ ซึ่งปัจจุบันการติดตามผู้ต้องขังที่ไม่มีเงื่อนไขในการปล่อยตัวภายหลังการพ้นโทษนั้น มีข้อจำกัดเฉพาะเรือนจำกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้ทำความตกลงกันไว้เท่านั้นที่จะสามารถติดตามดูแลพฤติกรรมของผู้ต้องขังได้

3. ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างเรือนจำ หน่วยงานเอกชน และครอบครัวของผู้ต้องขัง ให้มีส่วนร่วมในการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังเพื่อให้บุคคลภายนอกเรือนจำได้เข้าใจและเห็นความก้าวหน้าของการบำบัดยาเสพติดอันเป็นการลดการตั้งรังเกียจทางสังคม ประชาชนเกิดความกระตือรือร้นที่จะป้องกันสังคมและครอบครัวของตนจากยาเสพติด และเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังในเรือนจำได้สัมผัสกับบุคคลภายนอกเพื่อการปรับตัวเข้ากับสังคมได้ภายหลังการปล่อยตัวออกจากเรือนจำ

บรรณานุกรม

- กรมราชทัณฑ์. สถิติจำนวนผู้ต้องขังในระหว่างปี พ.ศ. 2555-2559.
ธานี วรภัทร์. (2557). **หลักกฎหมายมาตรการบังคับทางอาญา**. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
_____. (2558). **กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (พิมพ์ครั้งที่ 3)**. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
ปกป้อง ศรีสนิท. (2559). **กฎหมายอาญาชั้นสูง**. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
พงษ์ธร รัชญูสิริ. (2555). **อาชญาวิทยา**. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม.
พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2546). **สลายความขัดแย้ง นิติศาสตร์-รัฐศาสตร์-เศรษฐศาสตร์
แนวพุทธ**. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
หน่วยงานความร่วมมือด้านนโยบายยาเสพติดระหว่างประเทศ (IDPC). (2557). **คู่มือนโยบายยาเสพติด**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการในพระดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา.
อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ. (2556). **ทฤษฎีอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 3)**. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
อัจฉริยา ชูตินันท์. (2555). **อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา**. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
อรรถพร ชูบำรุง. (2527). **ทฤษฎีอาชญาวิทยา**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
Correction of Bureau. (2011). **Penal Institutions in Japan**. Japan: Ministry of Justice.
Department of Health and Ministry of Justice. (2011). **Prisons Integrated Drug Treatment
System Continuity of Care Guidance**. UK: London
Karl O. Christiansen. (1974). **Some Considerations on the Possibility of a Rational Criminal
Policy No.7**. Japan: UNAFEL.
National Treatment Agency for Substance Misuse. (2009). **Breaking the link: The role of drug
treatment in tackling crime**. UK: London.
The Berlin Senate Department for Justice and Consumer Protection (2015). **The Prison System in
Berlin. Germany: Berlin**.

- Ram Subramanian and Alison Shames. (2013). **Sentencing and Prison Practices in Germany and the Netherlands: Implication for the United States**. NY: Vera Institute of Justice.
- Ralf Gerlach. (2002, February). **Drug- Substitution Treatment in Germany: A Critical Overview of its History**. Legislation and Current Practice. Journal of Drug Issues.
- Shinji Nakamura. (2016, August). **Current Situation of Drug Abuse and Countermeasures in Japan**. In *Sociology Study* 6 (8).
- Shinichi Ishizuka and Yasuhiro Maruyama. (2011). **The concept of Japanese Drug Court: from punishment to Harm-Reduction**. Japan: Kobe.